

”סגנון הוא עיבוד מדויק של מחשבה”

על מה אתה עובד?¹
שיחה עם רוברט מוסיל

(30 באפריל 1926)

מראיין: אוסקר מרקוס פונטנה

מראיין: הרומן החדש שלך, מה שמו?

מוסיל: 'האחות התאומה'.²

המראיין: זמן?

מוסיל: בין 1912 ועד 1914. הגיוס (mobilization) הגדול שביתר את העולם ואת החשיבה כך שלא יוכלו להתאחות עד היום, הוא גם זה שסיים את הרומן.

המראיין: מה שיכול להיחשב גם כסימפטום!

מוסיל: אם אני יכול להתנות זאת בכך שלא כתבתי רומן היסטורי. ההסבר הריאלי של האירועים הריאליים לא מעניינים אותי. הזיכרון שלי רע. מלבד זאת, את העובדות תמיד ניתן להחליף. אותי מעניין המאפיין הרוחני, ואני רוצה להוסיף: גם המוזרות של האירועים.

¹ Was arbeiten Sie? Gespräch mit Robert Musil in: Gesammelte Werke 7 1939, Hrsg. v. Adolf Frise. Reinbek: Rowohlt 1981

² 'האחות התאומה' היה השם הזמני שהעניק מוסיל במהלך עבודתו ליצירתו המונומנטאלית 'האיש ללא תכונות'.

המראיין: ובאיזו נקודה אתה מוסיף משלך?

מוסיל: אני משער: שנת 1918 מפגישה את המחזיק בכתר בן ה-70 פרנץ יוזף ה-1 ואת וילהלם ה-2 בן ה-35. בעקבות הפגישה העתידית הזו מתפתחת תחרות בין הפטריוטים של שני הצדדים, המבקשים להביס זה את זה ואת העולם, ומסתיימת בהתרסקות של 1914. "לא רציתי את זה!" על קצה המזלג: מתפתח משהו שאני מכנה "הפעולה המקבילה". לשחורים-צהובים³ יש את ה"רעיון האוסטרי", כפי שהם מכירים משנות המלחמה: שחרור אוסטריה מפרוסיה – צריכה להיווצר אוסטריה עולמית כדוגמת החיים בצוותא של עמים במונרכיה – כאשר הקיסר⁴ עומד בראש. בנוסף לכול, צריך לציין את שנת היובל המרשימה 1918. לפרוסים יש שוב את רעיון הכוח על בסיס שלמות טכנית – גם המכה שלהם, הפעולה המקבילה, מתוכננת ל-1918.

המראיין: אם כן זה נושא שמוצג באופן אירוני למדי. אולם איני מעוניין לשאול שאלות נוספות בנושא. מוטב שאשאל: כיצד אתה מניע את הסביבה הזו?

רוברט מוסיל

של 100 שנה לפחות לעומת מה שחושבים. על ידי שינוי פאזה נחוץ זה, שאותו אני גם מנסה להבהיר, נולד הנושא המרכזי: כיצד צריך להתייחס

³ קואליציה ממשלתית בשם Schwarz-Gelbe

⁴ Friedenskaiser, קיסר משיחי משושלת של מלכים פרוקים.

אדם רוחני למציאות? אני מציב כנגדו דמות נגדית: טיפוס של איש שמתכונתו היא הגדולה והנעלה בעולם. הוא מחבר כישרון כלכלי ופאר אסתטי לכדי יחידה אחת, מוזרה עד מאוד ומיוחדת. הוא מגיע לברלין מאוסטריה כדי לנפוש – אולם למעשה, כדי לבטח את קונצרן המחצבים והנכסים הבוסניים שלו. בסלון של "דיוטימה השנייה", של אשת נשיא, הנציג של מקור ההנאה של העולם האוסטרי הישן, הוא פוגש באישה. בין השניים מתפתח "רומן נפשי", שנאלץ להיגמר בריק. באותו זמן, בעקבות מות הוריו, פוגש האיש הצעיר באחותו התאומה שאותה לא הכיר עד כה.

האחות התאומה היא דבר נדיר מבחינה ביולוגית, אולם היא חיה בתוך כולנו בתור אוטופיה רוחנית, כרעיון ברור של עצמנו. מה שלרובנו נותר רק כתשוקה, יתגשם עבור הדמות שלי. ובמהרה חיים השניים באחוזה שתואמת שנות נישואים ארוכות. אני מציב את השניים בתוך תוכו של קומפלקס "הכאבים של היום": אין גאונות, אין דת, במקום "לחיות בתוך משהו" – "לחיות בשביל משהו" – כלומר מצבים שבהם אני משקיע אנרגיה, באידיאליזציה שלנו. אולם אח ואחות תאומה: האני וה-לא-אני מרגישים את הקונפליקט הפנימי של ההדדיות שלהם, הם מתפוררים עם העולם, בורחים. אך ניסיון זה, להחזיק את החוויה ולקבע אותה, נכשל. אי אפשר לשמר את הטוטאליות. אני מסיים בכך, שהעולם לא יכול להיות קיים בלי הרע, המביא תנועה לעולם. הטוב לבדו משפיע באופן מאובן. אני מספק לכך הקבלה עם הזוג: דיוטימה והגיבור הכלכלי. אלמלא היה עושה עסקים, לא הייתה לו נשמה; לא בגלל הכסף, שצריך כדי לכלכל את עצמך, אלא בגלל שהקדוש ללא הטמא הוא עיסה חסרת חיים. גם דואליות זו משפיעה וחיונית. ואז הסיפור ממשיך הלאה, על ידי כך שאני מגלגל את קומפלקס הליבה: אהבה ואקסטאזה מצד השיגעון, על ידי אחוזי הדיבוק בדבר רעיון הגאולה. האירועים מתחדדים לכדי מאבק בין תלמיד סמינר של תנועת רוח חדשה לבין אסתטיקן של כלכלה.

אני מתאר שם ישיבה גדולה, אך איש מהשניים אינו מקבל את הכסף שצריך להעביר, כי אם הגנרל, נציג של משרד המלחמה, ששלח מיופה כוח ללא הזמנה. הכסף ישמש לחימוש. זה לא היה לגמרי טיפשי, כפי שנוטים לחשוב, כי כל הדברים השקולים מבטלים זה את זה באופן הדדי. כאופוזיציה נגד התקנה שלבלתי-רוחני יש את מירב הסיכויים, ה"גיבור" הצעיר שלי הופך למרגל. העניין השוכבי שלו מעורב בכך וגם תוכן חייו.

זאת משום שהאמצעי שלו לריגול היא אחרות התאומה. הם נוסעים דרך גליציה. הוא רואה כיצד חייה הולכים ואובדים כמו גם שלו. האיש הצעיר מגיע למסקנה שהוא תולדה של מקריות, שהוא יכול להביט בממשותו, מבלי שיוכל להשיגה. האדם אינו שלם וגם לא יכול להיות. באופן "ספוגי" הוא מאמץ לעצמו את כל הצורות, מבלי לאבד את ההרגשה של המקריות של קיומו. גם אותו, כמו גם את שאר הדמויות ברומן שלי, מכניעה הניידות (mobilization) של ההחלטה. אני מדגים כיצד נוצרה המלחמה, כיצד הייתה חייבת להיווצר, כתוצאה מסיכום כל המהלכים, ההשפעות והתנועות.

המראיין (לנוכח גודל הקונסטרוקציה, אפשר רק לגמגם): האם אינך זקוק למספר רב של דמויות ראשיות כדי לשרטט מעגל שכזה ?

מוסיל: אני מסתדר עם כעשרים דמויות ראשיות.

המראיין: אתה לא חושש שמבנה הרומן יזכיר מבנה של חיבור ?

מוסיל: אני אכן חושש מזה. ולפיכך נלחמתי בדבר בשני אמצעים. ראשית, על ידי עמדת בסיס אירונית, כאשר אני שם דגש על כך שאירוניה היא לא מחווה של חשיבה, אלא צורת מאבק. שנית, לדעתי, בניגוד למבנה של חיבור, יצרתי סצנות חיות שמעצימות את הרגש.

המראיין: למרות שהרומן מאפשר לדמויות, אך ורק, לקפוץ ראש לניידות (mobilization) כדרך מילוט, אני מאמין שאין להתייחס אליו כלרומן פסימיסטי.

מוסיל: כאן אתה צודק. להיפך. אני מתלוצץ בו על כל שקיעות המערב והנביאים שלהן. חלומות קדמונים של האנושות מתממשים בימינו. העובדה שהם לא שמרו לגמרי בהתממשותם על חזון החלומות הקדמונים – האם זו תקלה? אנחנו צריכים לשם כך גם מוסר חדש. עם הישן אנחנו לא מסתדרים. הרומן שלי רוצה לספק חומר למוסר חדש שכזה. זהו ניסיון לפתרון, זהו שרטוט של סינתזה.

המראיין : היכן אתה מסווג את הרומן מבחינה אפית בת זמננו ?

מוסיל (מתנדנד כאילו ספג אגרוף לפרצוף, כל שבכוחו לומר) : הרשה לי שלא להשיב על כך.

המראיין (מתעקש ומתחיל בספירה לאחור, "נציג התקשורת" מקווה לנצח בסיבוב המכריע . אולם)

מוסיל (אלוף קרבות הרוח מפיל את המראיין בנוק-אאוט) : היכן אני מסווג את הרומן שלי ? אני רוצה להרים את תרומתי להישג הרוחני של העולם. גם דרך הרומן. אהיה אסיר תודה לקהל, אם פחות יתייחס לאיכויות האסתטיות שלו ויותר לרצון שלי. בעבורי, סגנון הוא עיבוד מדויק של מחשבה. אני מתכוון למחשבות שגם נגישות לי בצורה היפה ביותר.

(מגרמנית : מ.ד.)